

պիտի ընդ-նիք մեր այս խնդիրը և պիտի պարտաւորէք զձեր 'Աստուծոյ' օգնութիւնը:

Աստուծոյ որ ինքնին փառաւորեալ է, և մահկանացուց բարեբանութեանը կարօտ չէ, բայց իւր անսահման բարութեամբը հաճեալ կ'ընդունի մեր օրհնութիւնները և բարեբանութիւնները, ինչպէս որ եկեղեցին ալ զիտնալով իրեն պարզեւ տրուած այս արտօնութիւնը, զուարճութեամբ կ'երգէ միշտ զուսուրբութիւնը: և 'ի մարդկանէ հաճեցար ընդունիլ զօրհնութիւնս: 》

Պաշտօնատէր հաւատաւորը՝ հերիք չհամարելով միայն պարզ ձայնիւ զ'Աստուծոյ փառաբանելը, իւր աշխոյժը ջանքով զնորոգելու շարժեալ՝ երգելով կը բարեբանէ իւր 'մեծնս սիրելի' Արարիչը:

Եկեղեցին իրբէ հարսն խաղաղութիւն՝ երգելով ու նուագելով կը խոյստայ իւր երկրաւոր փեսային սիրովն վառեալ: և իւր ըզձաշարժ սրտին սուրբ զգացմամբ կը խրախուսէ պաշտօնանները՝ այսպէս գոչելով ձա՛ Սաղմոս ասացէ՛ք՝ Տեառն Աստուծոյ մերում գըպիլիք՝ ձայնիւ բաղլուրթեամբ զերգս հոգեւորս, զի անա վայելին սաղմոսք՝ և օրհնութիւնք՝ ալելուիք՝ և երգք հոգեւորք, պաշտօնեսոյք՝ հանդերձ երգութեամբ ասոցմոս ասացէ՛ք, և զՏէր յերկնս օրհնեցէ՛ք: 》

Այս խորհրդածութիւնն առ հետեւութիւնը կը հանելք, թէ՛ ուրեմն եթէ՛ Աստուծոյ, և եթէ՛ Եկեղեցւոյն միօրինակ հաճելի և ակործելի են հոգեւոր երգերը՝ քաղցրաձայն ալելուիքը՝ և սաղմոսանուագ օրհնաբանութիւնները:

Սակայն այս խորհրդածութիւնը ընելու ատենինս՝ անհրաժեշտ հարկ մը կ'իջնէ մեր դէմը՝ այսինքն՝ թէ որ մահկանացու թագաւորները ակործալուր երգելով զուարճացրեն իւր համար՝ միայն հմուտ երաժիշտներ և ճարտար նուագածուներ կրնան համարձակել անոնց ներկայանալու, և անհար է որ՝ աղեղաձայն կարկառով մը անակործ խառնածայնութեամբ յանդգնին բերան բանալու՝ Արքունեսաց մէջ: հասցա ծրարի ևս տառել ամենավայելուէ է, մանաւանդ պարս և պատշաճ է, որ՝ Երկնաւոր անմահ թագաւորին սուրբ տաճարներու մէջ մեր մատուցանելու բարեբանութիւնները և սաղմոսները թաղարարուր՝ փափուկ և ներդաշնակաւոր ըլլան:

Ասանկ մէկ կարեւորագոյն նիւթոյ մը վերայօք մինչև հիմայ գրեթէ յատկապէս բան մը խօսած չեն օրագիրները՝ չեմ՝ գիտեր մուսացութեամբ իւրք, եթէ օրագրաց վերաբերեալ նիւթ մի չէ կարծելով . . . . .

Այլ զիարդ և իցէ, մեր նկատելով՝ որ այս Աստուծապաշտը պարտաւորութիւնը՝ եկեղեցին, կամ որ նոյն է՝ բուն իսկ Արքունէ կը պաշտնորդի, պատշաճ համարեցանք զիտողութիւն մը ընել այս նիւթոյս վրայ:

Թեպէտ եկեղեցին 'ի սկզբանէ հետէ գիտե ու կը կատարէ այս պաշտամունքը, և թեպէտ Արքունին ալ այս նիւթոյս վրայ հոգեւորութիւններ գրեթէ պակաս չեն, ինչպէս որ պարտանց մէջ հոգեւոր երգոց ուսուցիչներ կարգեալ են, բայց յայտնի է որ՝ ուսման մը համար միայն ուսուցիչ կարգել մը բաւական չէ, այլ պէտք է գիտել ալ՝ որ ուսուցիչը նոյն ուսման հմուտ և վարժ անձ մի է՝ թէ չէ: Պարծանք մը չէ՛ հրաշակառոյց և փառաւոր սուրբ տաճարներ ունենալը՝ քանի որ անոնց մէջ հոգեւոր երգեցողներ՝ հետափարժ դպիրներ չ'կան:

Այսու դիտողութեամբ կը տեսնեմք, որ՝ թէ՛ 'ի վարժաց' և թէ՛ հիմայ արժեքնալից յարգ մը ունեցած չեն մեր եկեղեցական երգեցողները, որովհետև ո՛ր և իցէ անձ մը թէ՛ չափահաս և թէ՛ սղայ՝ եկեղեցոյ մէջ ինք զինքը երաժիշտ կամ դպիր կարծելու արգելք մը չ'ունի. բաւական է որ՝ ձայնը քիչ մը անուշ ըլլայ, և հոգ չէ երաժշտութեան մէջ քաջափարժ ըլլալը կամ չ'ըլլալը:

Այս անստեղծութեան պատճառը ուրիշ բան չէ՛. կը թուի թէ լաւ գիտցուած չէ՛ որ երաժշտութիւնն ալ բարձրագոյն գիտութեանց մէկն է, և թէ՛ օրինաւոր վարժութեան և հմտութեան կարօտ է. ինչպէս որ յայտնի է բոլոր Հելլեն և Եւրոպացի երաժիշտներուն մէջ, որոնք 'ի վարժաց անտի կը մշակին այս ուսումը, և որ բոլոր քաղաքներու կողմէն:

Հաւանական է որ՝ այս ուսումը մեր նախնեաց ժամանակը յարգ ունէր, ինչպէս որ շարականի որդակներէն յայտնի է. բայց ինչ օգուտ որ՝ այս նշանները հիմայ բոլորովն աննշան և համը են, անանկ որ՝ շարական երգողները չէ թէ այն ձայնացոյց նշաններուն զօրութեամբ կ'երգեն, այլ յիշողութեամբ միայն լռեմն են ձայնից ել և կ'ընէրը, և ան ալ շատ անհմտ, վասն զի մի և նոյն երգաբան մը՝ թէ որ չորս անգամ երգէ մի և նոյն երգը, չորսն ալ իրարմէ տարբեր կ'երգէ. թող որ այլ և այլ երգողներ առանձին առանձին իրարու համեմատ չ'են կրնար երգել մի և նոյն երգը:

Սակայն այս խափանեալ գիտութիւնը՝ զըրեթէ ասէ՛ քսանհինգ տարի յառաջ հանգուցեալ տիրացու Համարձու՝ հայազգի երաժիշտը նորէն երևան հանց, ու թէ որ ճշմարիտը բնեք՝ նորէն հնարեց. վասն զի՝ հայազգի երգոց համար նորաձև նշաններ հաս-

րեց՝ անելի կատարեալ կերպով. անանկ որ՝ հունաց և Եւրոպացոց երաժշտական նշանադիրներէն անելի կանոնաւոր և արուեստաւոր ըլլալը՝ նոյն իսկ օտարազգի երաժիշտները վերկայեցին:

Յիշեալ բարեկրատակ հեղինակը շատ աշակերտներ ունեցաւ թէ՛ հայն՝ թէ՛ հաճիկ ազգի Սոփիստերէն. մանաւանդ որ մեզի մեծ երախտիք համարելու պարտաւոր եմք որ համազգի քանի մը աշակերտներ ալ թողուց իրեն յաջորդ, բոց մէկ է արժանապատիւ պարոն Արիստակէս ներհուն դպիրն, որուն՝ թէ՛ եկեղեցական և թէ՛ արտաքին երաժշտութեան մէջ վարժ ու քաջահմուտ ըլլալը՝ ներկայ ժամանակիս մէջ արդեամբ յայտնի է:

Երբ՝ թէ որ վայելուէ է, մանաւանդ հարկ է որ զ'Աստուծոյ երգով օրհնեմք, ուրեմն պարտիք երաժշտութիւնը յարգել և ճանչնալ թէ ասիկայ Աստուծապարգէ գիտութիւն մըն է:

Ուստի ո՛վ որ կը բարձայ երգաբանել Աստուծոյ տաճարին մէջ՝ պարտի երկիրդաճութեամբ հոգ յանձնի ունենալ, որ այս նուիրական գիտութեան օրէնքները գէթ փոքր 'ի շատէ գիտնայ, որով և կարող ըլլայ համարձակել Աստուծոյ մեծ վայելութեանը առջին երգաբան՝ երաժիշտ՝ կամ դպիր հանդիսանալու:

Կը թուի թէ բուն այս նպատակաւ է՝ որ սուրբ Եկեղեցին ալ այսպիսի արժանաւոր անձերը դպրութեան չորս աստիճաններով կը պատուէ, և իբր թէ կ'որոշէ անարժան եղողներէն: Այս մեզի ալ աղողին պարտք է, որ Եկեղեցւոյն պատուածը պատուեմք, և անոնց արժանաւոր արտօնութիւնը յարգեմք՝ և ճանչնամք, որ այդ արտօնութիւնը ստանալու արժանացիր են, չէ՛ թէ միայն իրենց բարեկրօն վարուց և բարեպաշտութեան վիպութեամբը, այլ և յայտնի է որ բաւական յարմարութիւն ալ ունին եղեր դպիր կոչուելու. որ լսել է կարեօք չափ հմուտ են եղեր երաժշտական գիտութեան. զոր յիրաւի նըւիրական գիտութեան մը համարել չեմք սխալիք, որովհետև տիեզերաց մէջ ամենայն ազգք՝ և աղինք՝ և լեզուք՝ երգովք և նուագովք կ'օրհնեն և կը բարբառեն միշտ և 'ի յաւիտեանց ամենօրհնեալը, որում փառք և անլուծի սրբասացութիւնք վայելին այժմ և յաւիտեան:

Տրամութեամբ կը տեսնեմք՝ Նիկիոմիդայ Հայրապետէն 60րդ թերթին մէջ, որ յիշեալ լրագրին յարգոյ հրատարակելու իւր վիճակէն դժգոհութիւն կը ցուցնէ, և հրատարակման

դաբարու մտ կ'երեցնէ:

Կը ցաւիմք, որ բարեբան հրատարակչին աշխատանքը փոխարէն յարգոյ հասարակութեան կարեօք չափ քաջալերութիւն չէ եղած, մանաւանդ որ այս մօտերս լրագրին թերթն ալ մեծցնելով ծախքն ու աշխատանքը անկցուցած է:

Ի սրտէ կը յուսամք որ աղաքատէր աղաները յիշեալ գիտարին երկշարթագրին ստորագրելու շտապելով՝ չափի թողուն որ աղաքատէր լրագրի իրենց առատաձեռն օգնութեամբը հաստատուած աղաքային լրագիրներուն մէկէն, որն որ ինչքան ալ փոքր ըլլայ՝ գնոյն նայելով ամեն լրագիրներէն աժան է, և անոր հաստատ մնալը աղաքային ընթերցասիրութեան պարծանք մը կրնայ համարուիլ:

ՔԱՆԱԳՐԱ ԽՈՒՄԻՔ

— Կոստանդնուպոլսոյ սեղանատան (պանքա) տարեկան հաշիւներուն քննուելու սովորութիւն եղած ըլլալով՝ յիշեալ հաշիւներուն քննութիւնը այս տարի Երզրուտի կուսակալին նախկին պաշտօնակցներէն՝ Բեանի փաշային ու Բուսիկի համարակալ Ահմետ Էֆէնտիին յանձնուցաւ:

— Գաղղոյ դեսպանատան առաջին թարգման մտիտէ Վորը, Փարիզի Արեւելեան գրասենեակին գլխաւոր պաշտօնակց անուանած ըլլալուն՝ անցեալ շաբթու մէջ Սայրաքաղաքէս մեկնեցաւ Փարիզ երթալու:

— Սուրբ Էֆէրը՝ որ քանի մը ժամանակէ հետէ Փարիզ կը գտնուէր, Գաղղոյ դեսպանատան առաջին թարգմանութեան պաշտօն վարելու համար Սայրաքաղաք հասաւ, փոխանակ Սուրբ Վորին:

— Այս օրերս Երզրուտի վաճառական մը երկու հաշար չորս հարիւր քսակի արժողութեամբ աղամանդ մարքէն փակցընելու ատենը բռնուէր է: Կը յուսացուի թէ այս մարքաները խոսիւ պիտի պատժուի:

— Չանաք Վալէի ներուցը նորէն փոթորիկ պատահելով 5 նաւ խորհուրդներ է:

— Լոյսի Աւարիական ընկերութեան Կալանի շրջանակերը ձեռնադրելու եղանակին պատճառաւ՝ դաբարեցան Գանուփի երթեկուցութիւնէն:

— Հուլիսականաց աշխարհական պատերազմի Վ. Հ. Նիկիոյայոս Աղանը կրակի օր Բարձրագոյն դուռը հրախուրդելով՝ իւր ընտրութիւնը հաստատող կայսերական հրովարտակին համեմատ՝ բարձրագոյն Եւրոպայի ներկայալէն ետև Գաղղոյ պատրի-

րակի պէս կարծեցաւ:

— Հեռագրով եկաւ, Տէր, ըսաւ կապաղելով:

Լուի ժ. Բ. քայլ մը յառաջ գնաց ու իր բազուկները խաչաձև կուրծքին վրայ դրաւ ինչպէս Պափօսէնը կընէր:

— Աւրին, ըսաւ բարկութեան զեղնելով, եթէ ներկայից բանակներ այն մարտը կործանեն, քսանհինգ տարի քարտէն ետք՝ երկնից հրաշքով մը իմ հարցս դաճը վերստին նստիմ և այս քսանհինգ տարեկան մէջ՝ ինձի խոստացուած Գաղղոյ մարտիկը ու գործքերը ստրկիմ, իմանամ, քննեմ ու ամեն բարձրանաց հասնելէս ետքը, ձեռացս մէջ եղած զորութիւնը ձեռքէս ելայ ու զիս կործանէ:

— Տէր, գուցէ այսպէս է եղեր ձակատագիրը, միմուսը նախարարը՝ գիտնալով որ բաղդին այս սաստիկ հարուածը կրնար թագաւորը ձնելու:

— Գասէս Էյնամ, շարունակեց Լուի ժ. Բ. որ իր աչացը առջև կ'երևակայէր այն գահալիճը, որու մէջ իւր թագաւորութիւնը կործանելու վրայ էր: Ինչամ ու անկաման լուրը հեռագրով իմանամ. Ո՛հ, անելի քաղաքը կը լրար ինձ Լուի ժ. Բ. եղբորս պէս դիտատան տակաւանման վրայ կ'ընէլ քան թէ այսպէս թախկնուրի պալատին անդուրեքն վար իջնալ՝ ծանակութեամբ վաճառուելով . . . . . Ծանակութիւնը Պարոն, չեմ գիտեր ինչ բան է Գաղղոյ մէջ:

— Տէր, միմուսը նախարարը, Տէր ուղղեցէք ինձ . . . . .

— Ստեփան, Պ. Վ. Երզրուտ, շարունակեց թագաւորը դէպ 'ի երկտասարդը գտնալով որ ոտի վրայ անարժ ու եւ քաջուած կը կենար և այս անարժութեան ընթացքը կը գիտեր որ թագաւորութեան տատանեալ ձակապատիւ վրայօք էր, մօտեցի՛ր ու հասուցցո՛ւր Պարոնին որ կարելի էր առաջուց գիտ-

ՄՕՆԻԷ ԽՅՈՒՄԻՔ

Հարուստութիւն, տես թիւ 37: Ժ.Ը. Բորեբայի հարցումը.

— Լուի ժ. Բ. նախարարին, այլալատ դէմքը տեսնելով՝ իր առջև եղած սեղանը ուստով մը մէկդի հետց, ու բարձր ձայնիւ հարցոց:

— Այլէ, ինչ ունիս, Պարոն, բոլորովն խոտով կ'երևաս. ոչոք խոտով մը՝ այդ այլալու թիւնը Պ. Պաքաթի ըսածին և Պ. Վ. Երզրուտի հաստատածին յարաբերութիւն ունի՞ արդեօք:

Պ. Պաքաթն ալ մէկ կողմէն աշխուժի Պարոնին կը մօտենար. բայց պալատական ըլլալովը դաջած երկիւղը չէր ներքի որ իբր տէրութեան պաշտօնակց ունեցած հարստութիւնը յարթող երևնայ: Իրօք, այսպէս պարագայի մը մէջ, իրեն անելի շահաւետ կ'ըլլար ոտիկանութեան նախարարէն նուաստանալ քան թէ այսպէս առարկայի մը վրայ նուաստացնելը լայն:

— Տէր . . . . . կակաղեց Պարոնը:

— Այլէ, ինչ կայ նայիլք, ըսաւ Լուի ժ. Բ. Ստիկանութեան նախարարը յուսահատութեամբ գնաց թագաւորին ոտքը ինկաւ: Ըն ալ յօնքերը կ'ընկելով քայլ մը եւ քաշեցաւ ու ըսաւ

— Պիտի խօսիմ:

— Ո՛հ, Տէր, ինչ սոսկալի ձախորդութիւն, ինձմէ անելի դժբաղդ մարդ մը կայ արդեօք. ո՛վ երբէք մտիթարելու է զիս:

— Պարոն, ըսաւ Լուի ժ. Բ. կը հրամայեմ որ խօսիս:

— Տէր, Յափշտակիլը փետրուարի 26ին Այլա կը գլխի մեկնէր ու մարտի 1ին ցամաք

ելիր է:

— Ո՛ր, խտախտ, հարցոց թագաւորը շտապաւ:

— Գաղղոյ, Տէր, ժ. Բ. նիւթոյս մօտ փոքրիկ նաւահանգստի մը մէջ:

— Յափշտակիլը մարտի 1ին Գաղղոյ ժ. Բ. նիւթոյս մօտ փոքրիկ նաւահանգստի մը մէջ ցամաք ելեր է որ փառիղէն 250 փարսակ հետի է: և դու այս լուրը միայն այսօր մարտի 1ին կ'իմանաս . . . . . է՛հ, Պարոն, ադ ըսածդ անկարելի բան է. կա՞նք քեզի սխալ տեղեկութիւն տուած պիտի ըլլան:

— Ահա, Տէր, խիստ ճշմարիտ է ըսածս:

Լուի ժ. Բ. բարկութեան և երկիւղի շարժումը մը ըրաւ, և իսկոյն ոտքի վրայ ելաւ, որպէս թէ այս յանկարծակի հարուածը մի և նոյն վայրկեանը սրտին ու դէմքին զարկած ըլլար:

— Գաղղոյ մը: Յափշտակիլը Գաղղոյս մանէ: Աւրին այս մարդուն վրայ չէին հսկեր. բայց ո՛վ գիտէ, գուցէ անոր հետ դաշնակից էին:

— Ո՛հ, Տէր, ըսաւ Պաքաթի կոմսը, Պարոնին պէս մարդ մը անկարելի է որ այդպէս մտանութիւն ընէ. Տէր, ա՛նչքա ալ կոյր է ինք, և ոտիկանութեան նախարարը ուրիշ բան չ'ըրար, բայց եթէ ընդհանուր կուրսութեան մը մասնակից եղաւ:

— Իայց . . . . . ըսաւ Վ. Երզրուտ: Եւրոպայի յանկարծ խօսքը կտրելով, Ահա, ներկեցէք, ներկեցէք, Տէր, ըսաւ խոտորհութիւն ընելով. եւ անդա խիստ վառած է, կ'աղաչեմ որ ձեր վիճաբանութիւնը բարեհաճի ներելու ինձ:

— Խօսէ՛ Պարոն, համարձակ խօսէ՛, ըսաւ Լուի ժ. Բ. դու միայն մեզի աղէտը իմացուցիր ամենէն առաջ, օգնէ մեզի անոր ճարը գտնելու:

— Տէր, ըսաւ Վ. Երզրուտ, Յափշտակիլը Գաղղոյ Հարուստի դաւաճներուն մէջ ատուելի եղած է. այնպէս կը կարծեմ որ եթէ այն կողմը մտնելու ըլլայ, դիւրին է փրօվանսի ու Լանկաօքի բնակիչները անոր դէմ ոտք հանել:

— Այո, անտարակոյս, ըսաւ նախարարը, բայց կափի ու Սիթի-Քոնի կողմէն կը յառաջանայ:

— Կը յառաջանայ, կը յառաջանայ կ'ըսես, ըսաւ Լուի ժ. Բ. փարիզի վրայ կը քսուի ուրեմն:

Ստիկանութեան նախարարը լսեց և լուսութեամբ կատարեալ հաստատութիւն կը ցուցնէր:

— Կը կարծես, Պարոն, հարցոց թագաւորը Վ. Երզրուտին, որ Տօֆիլի մարդիկն ալ փրօվանսիներուն պէս անոր դէմ հանելու կարելի է:

— Տէր, կը ցաւիմ Ձեր թեմափառութեանը ճշմարիտը ըսելու, Տօֆիլի բնակաց հողին փրօվանսիներուն չափ հաւատարիմ չէ: Լեռնականները Պոնափարթական են, Տէր:

— Այլէ, միմուսը Լուի ժ. Բ. աղէկ տեղեկութիւն ունի եղեր: Արքայի մարդ ունի հետը:

— Տէր, չեմ գիտեր, ըսաւ ոտիկանութեան նախարարը:

— Ինչ, չեմ գիտեր: Մոռցար արդեօք այս պարագայիս վրայօք տեղեկանալու. իրաւ այդչափ հարկաւորութիւն չի կայ այս բանը գիտնալու, ըսաւ տեղեկութեան փափառը մը:

— Տէր, չէի կրնար աս բանիս վրայօք տեղեկանալ. եկած թուղթը միայն Յափշտակիլին նաւէն ցամաքը կ'ընկուն ու բռնած ձամբուն լուրը կուտայ:

— Իայց ինչպէս այդ լուրը ձեռքը հասաւ, հարցոց թագաւորը:

Նախարարը զուտը կակսեց ու դէմքը կը-

